

# Karpiński, Andrzej

---

"Od hospicjum do współczesnego szpitala. Rozwój historyczny problematyki szpitalnej w Polsce do końca XVII wieku", Zofia Podgórska-Klawe, Wrocław [etc.] 1981 : [recenzja]

---

Przełęcz Historyczny 74/2, 400-401

---

1983

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Po wstępie znakomitego mediewisty z Göteborgu Erika Lönnrotha Svend Gissel przedstawia nader zwięźle wkład Skandynawów do ogólnoeuropejskich badań nad pustkami, Jørn Sandnes — genezę i wstępne studia projektu badawczego, a następnie znów Gissel jego organizację. Z kolei obszerny (s. 26—77) rozdział został poświęcony metodom pracy i hipotezom badawczym. Jego autorka, Eva Österberg z Lundu, wydała niedawno wnikliwe studium kryzysów agrarnych w zachodniej Värrmlandii (Szwecja) między 1300 a 1600 w ich różnorodnych — demograficznych, technicznych, skarbowych — aspektach („Kolonisation och kriser. Bebyggelse, skattetryck, odling och agrarstruktur i västra Värmland, ca. 1300—1600”, Lund 1977). Osadnictwo późnego średniowiecza (od 1300 do 1540) omawia Sandnes a nestor fińskich historyków społeczno-gospodarczych Eino Jutikkala zajmuje się późniejszą fazą osadnictwa określoną w tytule rozdziału jako „The Way Up”. Gissel przechodzi do wskaźników koniunktury gospodarczej (renty, ceny ziemi i produktów, podatki, dziesięcina itd.) a Björn Teitsson omawia zmienność czynników geograficznych. Kolejny rozdział pióra Gissela dotyka handlu i zaopatrzenia („handlowego zaplecza rozwoju osadnictwa”) a Eva Österberg przedstawia społeczne aspekty pustek i osadnictwa. Po „Zakończeniu” (J. Sandnes) następuje jeszcze przykład badań interdyscyplinarnych: analiza stosunków w dolinie rzeki Tornio (Torne) na dzisiejszym pograniczu szwedzko-fińskim na północ od Zatoki Botnickiej w średniowieczu.

Z myślą o czytelniku nie zaznajomionym z badaniami skandynawskimi tom został zaopatrzony w bibliografię, nader zresztą zróżnicowaną; są w niej syntetyczne rozprawy M. M. Postana i książka I. Wallersteina o nowożytnym systemie światowym jak i maszynopisy referatów materiałowych przedstawianego programu badawczego. Załącznik przedstawia podział pracy w licznych zespole i jej dotychczasowe rezultaty (książki i referaty). Korzystanie z dzieła ułatwia indeks rzeczowy i zwięzły słowniczek terminologiczny.

Książka zasługuje na szczegółowe omówienie przez polskich historyków osadnictwa, archeologów i etnologów. Trudno, niestety liczyć, by wyciągnęli z niej również wnioski naukowcy-urzędnicy nadający kształt organizacyjny zespołowym badaniom w Polsce.

A. M.

Zofia Podgórska-Kławe, *Od hospicjum do współczesnego szpitala. Rozwój historyczny problematyki szpitalnej w Polsce do końca XVII wieku*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1981, s. 261, ilustr.

Książka przynosi uwagi o funkcji polskich szpitali, ich statusie prawnym, gospodarce wewnętrznej, opiece lekarskiej itd. Daje dość przekonywującą odpowiedź na pytanie, czym był szpital w średniowieczu, w początkach epoki nowożytnej i u progu XIX stulecia. Stosując metodę komparatystyczną Podgórska-Kławe prezentuje rozwój i przemiany polskiego szpitalnictwa na tle europejskim, posługuje się jednak materiałem dotyczącym zaledwie kilku miast, głównie Warszawy, która stanowiła także temat jej poprzedniej pracy (zob. Z. Podgórska-Kławe, „Szpitale warszawskie 1388—1945”, Warszawa 1975).

Książka składa się z 10 rozdziałów i posiada układ chronologiczno-rzeczowy. Kolejne fragmenty poświęcone są kształtowaniu się pojęcia nowożytnego szpitala, pełnionym przezeń funkcjom, sytuacji prawnej i organizacji, źródłom utrzymania i gospodarce szpitalnej. Osobno omówiono (niestety dosyć pobieżnie) budownictwo szpitalne oraz rozwój higieny w placówkach lecznictwa zamkniętego; podjęto też

próbę przedstawienia zbiorowości pensjonariuszy przytułków i szpitali. Dwa ostatnie rozdziały prezentują sprawy ściśle medyczne: opiekę lekarską do końca XVIII wieku oraz osiągnięcia dziewiętnastowiecznej nauki w odniesieniu do instytucji, o których mowa i ich specjalizację.

Sygnalizowana problematyka, bardzo jak widać obszerna, przedstawiona została na ogół powierzchownie. Przykłady zagraniczne, wzięte z literatury, dominują niekiedy nad polskimi, co więcej niewprawy czytelnik może odnieść wrażenie, iż między Rzeczpospolitą aż do jej upadku a zachodnią Europą prawie nie było różnic. Nie uniknęła też autorka obszernych dygresji, które luźno wiążą się z zasadniczym tematem (np. przy okazji wzmianek o stosowaniu w leczeniu zamkniętym dziewiętnastowiecznych odkryć w dziedzinie diagnostyki, terapii i higieny przypomina się okoliczności tych osiągnięć i sylwetki ich twórców — a zatem podaje się informacje, które można odnaleźć w każdym podręczniku historii medycyny). *Nota bene* stulecia XVIII i XIX wyraźnie przeważają, zaś okres wcześniejszy wbrew tytułowej zapowiedzi prezentowany jest skrótowo, co gorsza w oderwaniu od kontekstu gospodarczego, społecznego i politycznego.

W pracy wykorzystano znaczną liczbę źródeł, choć niektóre z nich wydają się nieco przypadkowo dobrane. Uwzględniono m.in. księgi miejskie, akta wizytacji szpitali, traktaty medyczne, rachunki dochodów i wydatków instytucji opieki społecznej i zdrowotnej, pomieszczone w AGAD, Bibliotece PAN w Krakowie oraz mało rozpoznany przez badaczy Archiwum Sióstr Miłosierdzia w Warszawie.

A. K.

*Művészet I. Lajos Király Korában (1342—1382)* [Sztuka w czasach Ludwika I]. *Katalógus*, red. Ernő Marosi, Melinda Tóth, Livia Varga, Budapest 1982, s. 399, 81 tablic.

Od 13 do 15 września 1982 r. miała miejsce w Székesfehérvár konferencja naukowa na temat „Królowie andegawieńscy w Europie środkowo-wschodniej”, zorganizowana przez Komitet Historii Średniowiecza WAN, Instytut Historii Sztuki WAN oraz Muzeum im. króla Stefana w Székesfehérvár. Konferencję połączono z otwarciem wystawy „Sztuka Węgier w czasach panowania Ludwika I”. Te dwie imprezy zostały ze sobą powiązane nieprzypadkowo. Stały się dobitnym wyrazem narastającego zainteresowania historią Węgier w okresie panowania dynastii andegawieńskiej. Zarówno konferencja jak i wystawa będą miały ogromne znaczenie dla dalszych badań nad okresem andegawieńskim, który — w co bardzo trudno uwierzyć — po dzień dzisiejszy nie doczekał się specjalnego, syntetycznego opracowania. Referaty wygłoszone na konferencji ukażą się drukiem w terminie późniejszym, katalog wystawy udało się organizatorom wydać od ręki.

Nie jest to jednak wyłącznie zwykły katalog wystawy. Zawiera on bowiem nie tylko szerokie i kompetentne omówienie wystawionych w Székesfehérvár przedmiotów sztuki lecz także szereg niezwykle cennych rozpraw naukowych. W efekcie katalog stał się poważnym dziełem naukowym, zajęte przez dłuższy czas będzie jeszcze niezbędne historykom i historykom sztuki zajmującym się okresem andegawieńskim.

Katalog otwiera rozprawa „Król Ludwik I i jego epoka” pióra A. Kubinyi. Autor rysuje w niej znacznie bardziej pozytywny obraz epoki ludwikańskiej niż spotykany dotąd w powojennej węgierskiej historiografii. Dalsze rozprawy są już ściślej związane z historią sztuki, ale w żadnym wypadku nie tracą swej ogólniejszej wymowy. Są to: „Epoka Ludwika I w węgierskiej literaturze na temat historii sztuki” (Dezső Dercsényi), „Sztuka dworska XIV wiecznych Węgier i Środkowa Europa” (Ernő Marosi), „Ludwik I w sztuce” (György Rózsa).